

Prof. dr. sc. Anica Jušić: Tiha revolucija u medicini

S prof. dr. sc. Anicom Jušić razgovarao je Duško Popović

Prof. dr. sc. Anica Jušić, specijalistica neurologije, od 1979. do 1991. godine redovita profesorica Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, već dugi niz godina aktivni je promotor hospicijskog pokreta i palijativne skrbi u Hrvatskoj. Godine 1994. organizirala je Prvi hrvatski simpozij Hospicij i palijativna skrb u Zagrebu i osnovala Hrvatsko društvo za hospicij HLZ-a. Organizirala je više od 40 simpozija, konferencija, radionica i predavanja o hospicijskim problemima u Zagrebu i u desetak hrvatskih gradova, uz sudjelovanje vrhunskih svjetskih stručnjaka toga područja. Izdala je ili koordinirala prijevod triju knjiga i napisala više od 30 članaka na temu palijativne skrbi. Osnivač je Biltena za palijativnu skrb HLZ-a. Od 1999. godine vodi prvi tim kućne palijativne skrbi i to joj je uz promidžbu ideja palijativne medicine glavno aktualno zanimanje. O životnom putu, dosadašnjem radu i sadašnjim aktivnostima s profesoricom Jušić razgovarali smo u njenom stanu u Gundulićevoj ulici u Zagrebu, ujedno glavnom uredu Hrvatskog društva za hospicij/palijativnu skrb

Profesorica Anica Jušić rođena je 26. srpnja 1926. godine u Zagrebu. Radni je vijek posvetila neurologiji, ponajviše kao specijalistica elektromioneurografije, te studentima medicine, kao izvanredna, a od 1979. do 1991. godine redovita profesorica Medicinskog fakulteta u Zagrebu, na kojem je i diplomirala 1952. godine. Specijalizaciju iz neurologije dovršila je 1960., kao stipendistica Max-Planckovih instituta u Kölnu i Frankfurtu, od 1963. do 1966. godine, gdje je produbila svoja znanja o neurologiji i elektromioneurografiji. Kao stipendistica Humboldtove zaklade boravila je u Münchenu 1978. i 1983. godine. Od 1978. je osnivačica i voditeljica Centra za neuromuskularne bolesti, a zatim Zavoda za neuromuskularne bolesti KBC Rebro, sve do 1991. godine i odlaska u mirovinu. Napisala je nekoliko knjiga, poput Hereditary persistent muscle cramps (1972.), Elektromioneurografija i neuromuskularne bolesti (1981.) i drugih. Članica je Neuromuscular Research Group (World Federation of Neurology) i niza drugih domaćih i međunarodnih društava i udruga. Godine 1993. izabrana je za tajnicu Senata Akademije medicinskih znanosti Hrvatske i na toj je funkciji bila osam godina. Pomogla je u formiranju nove jedinice osnivanjem Odbora za palijativnu medicinu Senata Akademije. Godine 1995. izabrana je za počasnog člana Akademije medicinskih znanosti Hrvatske. Osnivač je Hrvatskog društva za hospicij/palijativnu skrb HLZ-a i začetnica organizirane palijativne skrbi u Hrvatskoj.

MEDIX Profesorice Jušić, kao dugogodišnja sveučilišna profesorica ocjenjivali ste brojne naraštaje studenata. Kako biste ocijenili

Konačno, smrt je prirodna stvar. Rilke je napisao da onaj tko nije sjedio uz postelju umirućih ne zna što je život... Cicely Saunders je u svojem hospiciju u potpunosti provela načelo važnosti neposrednog fizičkog kontakta liječnika i pacijenta, pokazala kako je uspostava povjerenja nemoguća ako oči liječnika i pacijenta nisu u istoj razini, ako liječnik ne sjedne na bolesnički krevet i ne dotakne bolesnika. Ta je filozofija hospicija na mene ostavila neizbrisiv trag

samu sebe? Kakva ste profesorica bili?

PROF. JUŠIĆ Bila sam stroga, ali znatiželjna. Željela sam se približiti studentima, otkriti u njima žed za znanjem, sposobnost analitičkog učenja. Zato su mi draže bile vježbe nego predavanja. Predavanje je uvijek, čak i ako ga ne koncipirate i provodite *ex cathedra*, suhoparno prenošenje već poznatih znanja, a vježbe su bile prigoda za otkrivanje novih spoznaja, ali i za pobliže upoznavanje studenata, njihova misaona procesa i sposobnosti da sami dolaze do zaključaka. Nastojala sam probiti komunikacijske barijere između studenata i profesora jer sam uvijek osjećala da nam nedostaje razgovora i međusobna upoznavanja, da nam je svima bez toga teže raditi i biti uspješan.

MEDIX Volite reći da slučajnost ima veliku ulogu u našim životima. Kako se dogodilo da ste se opredijelili za studij medicine?

PROF. JUŠIĆ Baš slučajno. Ne potječem iz obitelji u kojoj bi medicina bila tradicionalno zanimanje, moj je otac bio arhitekt, a djed iz Pleternice imao je dvanaestero djece i zaista je bila sretna slučajnost što je oca mogao poslati na studij u Prag. Moj otac je bio siromašan, ali izuzetno ponosan i nije htio tražiti pomoć, no slučajno je u Pragu, na pošti, sreo slavnoga gospodina Hlavku, koji je imao zakladu za stipendiranje nadarenih čeških studenata. Nakon susreta i razgovora s mojim ocem odlučio je promijeniti statut svoje zaklade kako bi i njemu omogućio stipendiranje, jer je zaklada bila isključivo za Čehe. U Pragu je otac upoznao mnoge vrijedne ljude i stekao poslovna poznanstva i trebao je otići na rad u London, no posve slučajno je odgodio put za nekoliko tjedana i tako dočekao početak Prvog svjetskog rata pa mu se život sasvim promijenio. Ostao je u Zagrebu, bavio se arhitekturom, bio je izvrstan crtač i ljudi su ga cijevali. Mamini su porijeklom iz Otoka, kraj Vinkovaca, gdje je djed bio poštar, odnosno vlasnik pošte, jer su tada pošte bile u privatnom vlasništvu. Baka je bila učiteljica, s devetero djece, od kojih je tek troje preživjelo, a najmlađe je dijete bila moja majka, koja je postala učiteljicom i radila na Višoj školi za trgovinu i promet, budućem Ekonomskom fakultetu. Ja sam rođena u Zagrebu, u Petrovoj ulici, ali ne u rodilištu nego u stanu u kojem smo tada živjeli. Porod je bio težak, skoro sam morala biti iščupana forcepsom, što je naravno moglo imati raznih posljedica, ali opet slučajno nije bilo tako i sve je prošlo dobro. Pohađala sam Osnovnu školu Sestara milosrdnica pa Gimnaziju u Savskoj ulici u kojoj sam maturirala 1941. godine. Bila sam odlična učenica, no tad je izbio rat. Tako sam, opet slučajno, donijela odluku o studiju medicine, jer sam htjela pomagati ljudima. Zanimljivo je da tijekom cijeloga studija nisam bila članica nikakvih udruga, političkih ni drugih, ali me zbog toga nitko nije

prozivao. Tek pri kraju studija pristupila sam Narodnoj studentskoj omladini, i to na molbu moje prijateljice kojoj je to, valjda, bio "partijski zadatak" pa sam joj učinila uslugu.

MEDIX Veći dio radnog vijeka posvetili ste neurologiji. Zašto ste se opredijelili za to područje medicine i što smatrate svojim najvećim dometima?

PROF. JUŠIĆ Nakon što sam diplomirala na Medicinskom fakultetu u Zagrebu zaposlila sam se na Rebru i prvi mi je šef bio dr. Haramustek. U to vrijeme još nisam bila sigurna čime se zaista želim baviti, a kako sam imala mnogo energije i dosta vremena, paralelno sam radila i u Hitnoj pomoći, gdje sam vodila ambulantu. Naime, 1950. godine, dvije godine prije završetka studija medicine, upisala sam studij psihologije i 1954. apsolvirala. Tako sam kasnije volontirala na psihijatriji na Rebru, a moram priznati da sam od završetka studija psihologije odustala jer mi se koncept studija sve manje sviđao. Profesor Bujas nije uvažavao testove ličnosti, koje sam smatrala izuzetno vrijednima, imao je svoj pristup s kojim sam se sve više razilazila i tako se udaljavala i od psihijatrije kao svojeg stručnog i znanstvenog opredjeljenja. No, provela sam trinaest mjeseci s punim radnim vremenom i na Rebru i na Hitnoj pomoći, dakle radila sam po šesnaest sati dnevno, i na koncu definitivno otišla sa psihijatrije na neurologiju, uglavnom zbog nezadovoljstva konceptom studija psihologije, ali i ljudima s kojima sam na psihijatriji radila. Sve veći jaz između neurologije i psihologije dodatno je osnažen nakon što je početkom sedamdesetih profesor Dogan proveo i formalnu diobu neurologije i psihijatrije.

MEDIX Klinika Vam je cijelo vrijeme bila na prvome mjestu?

PROF. JUŠIĆ Da, i čim bi se ukazala prilika da odem u Njemačku i naučim puno o elektromioneurografiji, da produbim znanja i medicinske interese o neuromuskularnim bolestima, posebno o elektromiografiji i elektroneurografiji, i o tada novom pristupu kroz elektromioneurografiju, ili na usavršavanja u London, New York i drugdje objeručke sam ih prihvaćala.

MEDIX Inzistirali ste na brojnim aktivnostima.

PROF. JUŠIĆ Između ostalog sam do 1991. godine, dok sam bila na Klinici i poslije na Zavodu, organizirala četiri jaka, međunarodna simpozija o neurologiji. Prvi je održan u Zagrebu, 1977. godine, a drugi 1979. u Dubrovniku. Taj je bio posebno dramatičan, jer se četiri dana prije njegova početka dogodio potres u Dubrovniku, no profesor Dogan je inzistirao da ga ipak održimo. Dan uoči simpozija poginuo je u prometnoj nes-

reći putujući u Dubrovnik. Ni danas ne mogu opisati kako sam se osjećala i koliki je to bio gubitak, no moralo se nastaviti. Treći je simpozij održan osamdesetih godina u Opatiji, a četvrti opet u Zagrebu. U to sam se vrijeme sve više počela baviti problemom nekontroliranog mokrenja kod neuromuskularnih bolesnika, što je bio moj prvi korak palijativnoj skrbi, iako u tom trenutku nisam toga ni bila svjesna. No, u gotovo dvadeset godina bili smo najaktivniji na području neurologije u cijeloj bivšoj Jugoslaviji, bavili smo se posebno problemima perifernog živčanog sustava i novim oblicima dijagnostike električnim putem i pisali mnoštvo znanstvenih članaka. Već sam tada shvatila da sve češći pristup drugih autora pisanju i objavljivanju popularnih sažetaka nije prava kvaliteta i mislim da se to sve više potvrđuje u znanstvenoj praksi. Sve je ostalo išlo logičnim i očekivanim putem, doktorat znanosti obranila sam 1976. godine, iste sam godine osnovala EMG laboratorij, dvije godine kasnije Centar pa zatim Zavod za neuromuskularne bolesti i tako dalje.

MEDIX U mirovinu ste otišli pomalo nenadano.

PROF. JUŠIĆ Navršila sam 65 godina i po sili zakona sam morala, ali priznajem da me povrijedio način. Rješenje me čekalo jednog petka na radnome stolu, a da me nitko nije prije toga upoznao s početkom procesa mog odlaska. Izgledalo je da me se žele riješiti na brzinu. Otišla sam iz svoje sobe i više se nisam vratila. Moram reći da sam umirovljena protiv svoje volje.

MEDIX Kakvo je današnje stanje hrvatske neurologije?

PROF. JUŠIĆ Čini se da godine prolaze u čekanju da se nešto dogodi i pokrene. Ja sam, naravno, subjektivna i gledam na stvari iz svoga aspekta i u svjetlu onih godina kada sam vodila i usmjeravala događanja, no istodobno sam i dobro informirana i ne bih takvu ocjenu dala bez argumenata. Nema velikih skupova, nema kvalitetnijih znanstvenih članaka, nema inovacija i suvremenih pristupa, čini se kao da se posao obavlja preko volje i u čekanju da život prođe.

MEDIX Kako ste se počeli baviti hospicijima i palijativnom skrbi?

PROF. JUŠIĆ Radeći s neurološkim bolesnicima, posebno u terminalnim stadijima njihovih neuromuskularnih bolesti, shvatila sam da je poštivanje osobnosti bolesnika, uvijek, a posebno pred smrt, od najveće važnosti. Nešto sam već znala o ideji hospicija i palijativne skrbi. Konačno, francuski je svećenik Vinko Paulski još prije četiristo godina osnovao njegovateljski red Sestara milosrdnica koje brinu za bolesne i umiruće, a irska milosrdnica Mary Aikenhead

osnovala je 1879. godine Our Lady Hospice u Dublinu. Pravo mi je otkriće bio prvi susret sa Cicely Saunders, koja je 1967. godine otvorila samostalni hospicij Svetog Kristofora u južnom dijelu Londona. Desetak godina poslije, zahvaljujući posredovanju Vere Brandolice, liječnice koja je radila u Londonu, upoznala sam Cicely Saunders i obišla njezin hospicij. Bio je prepun djece! Djeca su se igrala po hodnicima: kad bi htjela, ušla bi u bolesničke sobe i bila sa svojim bolesnim roditeljima, djedovima, bakama i rođacima, i sve je to bilo tako prirodno i blisko. Konačno, smrt je prirodna stvar. Rilke je napisao da onaj tko nije sjedio uz postelju umirućih ne zna što je život... Cicely Saunders je u svojem hospiciju u potpunosti provela načelo važnosti neposrednog fizičkog kontakta liječnika i pacijenta, pokazala kako je uspostava povjerenja nemoguća ako oči liječnika i pacijenta nisu u istoj razini, ako liječnik ne sjedne na bolesnički krevet i ne dotakne bolesnika. Ta je filozofija hospicija na mene ostavila neizbrisiv trag.

MEDIX *Odlazak u mirovinu je za Vas bio početak još aktivnijeg bavljenja medicinom i najtežim, umirućim pacijentima?*

PROF. JUŠIĆ Godine 1990. sudjelovala sam na simpoziju o hospicijima i palijativnoj skrbi u Birminghamu, gdje me dovelo moje prvo iskustvo i snažni utisci iz susreta sa Cicely Saunders, ali i spoznaje koje sam imala iz svoje dotadašnje neurološke prakse, posebno o terminalnim bolesnicima s amiotrofičnom lateralnom sklerozom (ALS). Gledala sam te ljude koji su odjednom gubili moć vladanja svojim udovima, koji su izgubili sposobnost gutanja, koji su u svojim zadnjim danima, ili godinama, nužno trebali pomoć drugih kako bi sačuvali dostojanstvo, kako bi bar dijelom umanjili bol i bespomoćnost i dočekali smrt što lakše i mirnije. Danas je hospicijski pokret u punom smislu riječi postao novom medicinskom strukom i prava je tiha revolucija u medicini, značajan dio javnoga zdravstva i preventivne medicine. Oko 120 zemalja prihvatilo je ideju hospicija, a Barcelonska deklaracija iz 1995. izričito navodi da palijativna skrb mora biti uključena u državnu zdravstvenu politiku kao što je preporučeno od Svjetske zdravstvene organizacije te da se mora pružiti svim ljudima bez obzira na rasu, spol, etničko porijeklo, društveni status i nacionalnost, u jednakom opsegu i bez obzira na financijske mogućnosti pojedinca. Na tim smo spoznajama organizirali i Hrvatsko društvo za hospicij i palijativnu skrb i Hrvatsko društvo prijatelja hospicija. Pokrenuli smo kućne hospicijske posjete i organiziranje volontera. Važan je pomak bio u nazivlju domova za starije i nemoćne, što je suštinska terminološka razlika prema dotadašnjim domovima umirovljenika. Osnovali smo i Regionalni hospicijski centar u Zagrebu. U vrijeme ministra zdravstva Vlahušića ustrojeno je

Danas je hospicijski pokret u punom smislu riječi postao novom medicinskom strukom i prava je tiha revolucija u medicini, značajan dio javnoga zdravstva i preventivne medicine. Oko 120 zemalja prihvatilo je ideju hospicija, a Barcelonska deklaracija iz 1995. izričito navodi da palijativna skrb mora biti uključena u državnu zdravstvenu politiku kao što je preporučeno od Svjetske zdravstvene organizacije te da se mora pružiti svim ljudima bez obzira na rasu, spol, etničko porijeklo, društveni status i nacionalnost, u jednakom opsegu i bez obzira na financijske mogućnosti pojedinca

Supervizijski sastanci i dogovori u Gundulićevoj 49

Povjerenstvo za palijativnu skrb, čija sam bila predsjednica, no ministar Hebrang je zbog nekog, meni nepoznatog, razloga zaustavio taj rad. Naš je cilj učiti u zdravstveni sustav, u skladu s odredbama članka 81. Zakona o zdravstvenoj zaštiti, i organizirati palijativnu skrb kao samostalnu djelatnost. Naravno, krajnji bi nam domet bio razvitak Centra s dnevnim boravkom i njegovo pretvaranje u ustanovu za palijativnu skrb. Nažalost, već dogovorena gradnja nove zgrade u Dubravi, uz Centar za odgoj i obrazovanje, za koju su osigurana sredstva zahvaljujući donaciji Kanade, zaustavljena je jer nam Grad Zagreb neda obećano zemljište, a nema pomaka niti sa zamjenskim lokacijama o kojima smo više puta razgovarali. Volimo se šepuriti svojim navodnim prednostima pred susjedima, no valja znati da Sarajevo

i Beograd već imaju hospicije, da je u Tuzli osnovan posebni odjel za palijativnu skrb, u sklopu bolnice, a mi, eto, već godinama slušamo obećanja i tapkamo u mjestu.

MEDIX *Iduće godine ćete navršiti osamdesetu. Da se možete vratiti unatrag i promijeniti nešto u svom životu, biste li išta mijenjali?*

PROF. JUŠIĆ Kao djevojka sam maštala o obitelji i željela bar šestero djece. To se nije ostvarilo. Intenzivno sam se bavila medicinom i znanostu, pokušavala sam dati najviše što mogu i uglavnom sam zadovoljna. Neko sam se vrijeme bavila umjetničkom fotografijom, napisala sam nekoliko knjiga. Pokušavala sam pomoći ljudima. Mislim da ne bih ništa mijenjala. **M**